

Romualdas DULSKIS

NEKE CRTE OPĆEG KRŠĆANSKOG POZIVA U PRAVOSLAVLJU*

Sažetak

Na temelju djela pravoslavnih teologa i duhovnih učitelja autor u ovom prilogu govori o njegovanju općeg kršćanskog poziva, iz čega pastoralna briga za nova duhovna zvanja u Crkvi dobiva novo ozračje. Puni ljudski identitet traži da živimo uvijek otvoreni za zajedništvo s Bogom, na koje smo pozvani i razvijamo svoje duhovne sposobnosti. To grčki oci i pravoslavni teolozi izvode iz biblijskog učenja o svakoj ljudskoj osobi kao Božjoj slici i prilici. Sastavni elementi takvog poziva jesu: prihvatanje Kristove kenoze u konkretnim okolnostima osobnog života, naporanje oko unutarnje slobode, izbjegavanje grijeha kojim se otudujemo od Boga duhovno ranjavamo sami sebe, osiguravanje unutarnjeg prostora za poticaje Duha. Ključne riječi: Božja slika i prilika, deifikacija, kenoza, apatheia, oikeiōsis.

Uvod

Nezadovoljstvo među mnogim mladima pokazuje da i nove naraštaje uznemiruju ključna pitanja života. Nitko ne može potisnuti pitanje o smislu života i težnji za istinom, jer čovjek bez tih vrijednosti doživljava frustraciju. *Pitanje o smislu i težnji za istinom, dobrotom i ljepotom duboko je ukorijenjeno u srcu svake osobe* i daje ključ za teologiju poziva i pastoralne brige.

U Europi postaje sve važnija briga o duhovnim zvanjima; međutim, omediti se samo na to, bez poklanjanja pozornosti općem ili zajedničkom pozivu bilo bi štetno za pastoral. Suvremena teologija Katoličke Crkve posvećuje sve veću pozornost istraživanju problema u vezi sa zvanjem. Ranije se vodila briga samo o duhovnim zvanjima, ali u novije vrijeme raste nastojanje oko upoznavanja različitih zvanja. Podloga svih posebnih

* Autor ovoga članka profesor je ekumenizma te moralne i duhovne teologije na Fakultetu katoličke teologije Univerziteta "Vytautas Magnus" u gradu Kaunas, Litva. Članak je s engleskog jezika preveo i sažetke napisao dr. Mato Zovkić.

zvanja jest opći kršćanski poziv uz naglašavanje da je čovjek *pozvano biće*.

U naše dane sve je očitiije da pastoralna briga za zvanja treba dobiti izrazitu ekumensku dimenziju. Teologiji i duhovnoj praksi Pravoslavne Crkve svojstvene su vrijednosti koje dopunjavaju učenje Zapadne Crkve i njezinu praktičnu zapadnjačku duhovnost. Suvremenoj Europi trebaju novi sveci i nova zvanja koja mogu *graditi mostove* među kršćanima različitih konfesija. Ovo se posebno tiče Katoličke i Pravoslavne Crkve jer imaju zajedničko učenje o sakramentima i praksu sakramentalnog života.¹

Ovim člankom želim prikazati zajednički ljudski poziv ukazujući na neke važne vidove pravoslavne teologije kao što su: deifikacija, kenoza, apatheia, sagrešivost, oikeiosis, zadobivanje Duha Svetoga i život u Isusu Kristu.

I. Problem ljudskog identiteta

Prema pravoslavnoj tradiciji čovjeka ne možemo prikazati bez misterija Boga. Čovjek je Božje stvorenje u biti svoje naravi, stvoreno na sliku svoga Stvoritelja i pozvano da bude slično Njemu. Grčki crkveni oci učili su da je čovjek biće “kojemu je dan mandat da postane kao Bog”.² Deifikacija (grčki θεοσις) jest stavni dio ljudskosti i to je razlog što je pravoslavna antropologija usko povezana s teologijom. Pravoslavni teolog Pavel Evdokimov kaže: “Gdje nema Boga, nema ni čovjeka!”³ Time naglašava da ljudi vraćanjem k Bogu postižu svoju autentičnu zrelost. Deifikaciju možemo nazvati pravom ljepotom čovjeka. Muškarci i žene pozvani su da postanu *lijepi* i cilj im je da u svom životu razviju divnu sliku Božju te odražavaju puninu Božje ljepote. Antologija Svetoga Pisma kod grčkih otaca nije slučajno nazvana Φιλοκαλία, što na grčkom znači “ljubav prema lijepome”.⁴ Sv. Maksim Ispovjedalac (580.-662.) tvrdi: “Onaj koji je naučio stalno pjevati slavu Stvoritelju pridodaje naravnoj ljepoti *slike* (Božje), slijedeći svoju slobodnu volju, stekao je ljepotu slike”.⁵

¹ Usp. PONTIFICAL WORK FOR ECCLESIASTICAL VOCATIONS, *New Vocations for a New Europe "In Verbo tuo..."* Final Document of the Congress on Vocations to the Priesthood and Consecrated Life in Europe, Rome, 1997.

² T. DZIDEK, *Misterzowie teologii*, Wydawnictwo M., Krakow, 1998., str. 100.

³ P. EWDOKIMOW, *Les Ages de la Vie spirituelle*, Paris, 1964., str. 83.

⁴ Nikodemos Hagioreites (1749.-1809.), monah na brdu Atosu, priredio je djelo φιλοκαλία koje je objavljeno na grčkom u Veneciji 1782.

⁵ H. U. VON BALTHASAR, *Kosmische Liturgie. Das Weltbild Maximos' des Bekenner*, Einsiedeln, 1961., str. 545.

Grčki oci pri tumačenju ljudskog poziva kao zadaće deifikacije upućuju na zgodu iz Postanka o stvaranju muška i ženska: "Načinimo čovjeka na svoju sliku, sebi slična" (Post 1,26). Pojmovi *slike i sličnosti* prikazuju ljudsku narav i poziv. Čovječanstvo koje je stvoreno na sliku Božju čezne za zbiljom koja nadilazi ograničenu zemaljsku stvarnost. Muškarci i žene znaju da potječu od božanske zbilje te da im je konačni cilj ta božanska zbilja. Povrh toga, pojmovi *slike i sličnosti* pokazuju kako su ljudi pozvani na najintimniju povezanost sa Stvoriteljem. Jedino doživljaj te povezanosti može ljudima dati osjećaj punine života. Kršćani na svome putu prema deifikaciji nalaze svoj zbiljski identitet.⁶ Stoga je kršćaninu naravno željeti i čeznuti za dubljim zajedništvom s Bogom. Kršćansko poštivanje drugih također se temelji na činjenici da je svaka osoba stvorena na sliku Božju. Sv. Ivan Damaščanin (650.-754.) pita: "Zašto iskazujemo poštovanje jedni prema drugima ako ne zbog slike Božje koju nosimo u sebi?"⁷

Ljudski duh je sposoban shvatiti da su muškarci i žene pozvani nadići sami sebe uz pomoć milosti Božje. Duh je vrhunska sila u nama i stoga "ne možemo prepustiti da vrhovno počelo bude nadvladano od nižega... Prema Božjoj volji, doličnije je da nešto niže bude podređeno višem",⁸ objašnjava sv. Grgur Nazijanski (330.-390.). Iako ovdje opažamo kršćanski dualizam preuzet iz grčke filozofije, u pravoslavnom gledanju taj dualizam postaje skladna vizija čovječanstva i svijeta. Budući da su ljudi kombinacija tijela i duše, oni su homogena bića i kao takvi pozvani su na udioništvo u Božjem životu. Stoga se prema pravoslavnom mentalitetu stvarnost ne dijeli na naravnu i nadnaravnu, kao što je uobičajeno na Zapadu. Čovječanstvo naravno postoji u obje ove zbilje i pravoslavlje ga shvaća kao homogeno jedinstvo.

Biti stvoren na sliku Božju ne znači dakako biti savršen nego biti pozvan na težnju za savršenstvom, tj. da *postanemo slični Bogu*. Pojam *slike* označuje objektivnu i ontološku supstanciju ljudske naravi, a pojam *sličnosti* označuje svrhu koja je subjektivna, egzistencijalna i veže osobno.⁹ *Slika* pokazuje izvorni odnos između čovjeka i Boga, a *sličnost* se odnosi na etičku odgovornost koja nastoji izraziti mogućnosti *slike*. Držeći Deset zapovijedi pojedina osoba postiže takvu sličnost, tako da uz pomoć

⁶ J. SCHELHAS, *Schöpfung und Neuschöpfung im theologischen Werk Pavel A. Florenskijs (1882-1937)*, LIT-Verlag, Münster-Hamburg-London, 2003., str. 215.

⁷ JAN DAMASCENSKI, *Wykład wiary prawdziwej*, Warszawa, 1969., str. 231.

⁸ GRGUR NAZIJANSKI, *Sermo 2*.

⁹ N. A. NISSIOTIS, *Die Theologie der Ostkirche im Ökumenischen Dialog*, Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, 1968., str. 40.

milosti Duha Svetoga postaje dijete Božje jer je po naravi Božje stvorenje.¹⁰

Ipak, još uvijek ostaje nekoliko veoma konkretnih pitanja o biti i sadržaju deifikacije: kako ljudi mogu biti slični Bogu?

2. Iskustvo Kristova poniženja (kenosis)

Ljudi su pozvani da njeguju i razviju izvjesne crte koje su pripisane Bogu prema biblijskoj tradiciji. Ljudi su također pozvani da se bore protiv svega što se ne slaže s Božjom svetošću i da to pobijede. Stoga, možemo reći da deifikacija prije svega govori o našoj moralnoj obvezi koja izlazi iz Deset zapovijedi.

Božja svojstva usko su povezana s tzv. *božanskom ekonomijom*. Kao što je Bogu stalo do spasenja ljudi te kao što on ljubi svaku osobu i s njome komunicira, tako ljudi ne mogu ostati indiferentni prema drugima. Svaka osoba je pozvana da bude poput Krista koji “nije došao biti služen nego služiti” (Mt 20,28). Iznad svega, milosrde Božje tjera nas da imamo *osjetljivo srce te da se brinemo za spasenje svojih bližnjih* i za njihove psihološke i materijalne potrebe.

U pravoslavlju, posebice u Ruskoj pravoslavnoj Crkvi, posebno mjesto pripada Kristovu poniženju ili kenozu (grčki κένωσις). Za autentično ostvarenje zajedničkog ili posebnog ljudskog poziva potrebno je shvatiti dubinu Kristove kenoze i sve njezine dimenzije. Krist je “uzeo lik sluge” (Fil 2,7). Njegovo siromaštvo, životna skromnost i blagost uče nas da nadidemo sebične stavove prema životu. Prema pravoslavnom teologu Pavelu Florenskom, prakticiranje kenoze, koja obuhvaća izvanjski i unutarnji život vjernika, jest mjesto gdje se susreću Bog i čovjek.¹¹

Kristove slobodno prihvaćene patnje objavile su nam misterij njegove svemogućće ljubavi. Spasiteljeva smrt na križu nije neuspjeh njegova poslanja nego, naprotiv, pobjeda. Međutim, čija je to pobjeda? Možemo je nazvati pobjedom strpljive ljubavi. Vidimo da je na križu ljubav jaka kao smrt, čak jača od smrti (usp. Pjesma nad pjesmama 8,6-7). Prema biskupu Kalistu Ware, nama su važnije Kristove duhovne patnje od njegova fizičkog trpljenja. Naš Spasitelj je iskusio napuštenost, osjećaj totalnog neuspjeha, apsolutnu usamljenost i muku ponudene a odbačene ljubavi. Krist je želio da znamo o njegovim osjećajima u Getsemaniju: “Duša mi je na smrt

¹⁰ Usp. B. SARTORIUS, *Die Orthodoxe Kirche*, Editio-Service S. A., Genf 1973., str. 152-153.

¹¹ Usp. J. SCHELHAS, *nav. dj.*, str. 154-155.

žalosna” (Mt 26,38). Ove riječi izražavaju najdublju ljudsku žalost i najtamniju duhovnu patnju njegove duše. Spasiteljev krik s križa: “Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio” (Mt 27,46) odražava osjećaj apsolutne napuštenosti, govori nam mnogo više nego da je fizički trpio.¹²

Bog je pokazao svoju vrhovnu moć ne stvaranjem svijeta ili izvođenjem veoma sjajnih čudesa nego stupanjem u dubinu poniženja. Sin Božji, ponizivši se (usp. Fil 2,7), podnijevši patnju i smrt, prošao je stazom snažne Božje ljubavi koja je slična ljubavi Jaganjca, ali jaka kao lav iz korijena Davidova (usp. Otk 5,5). Prividnom slabošću pobijedio je u najvažnijoj bitci i dodirnuo dubinu duše slobode osobe: “I kad je sav svijet koji se zgrnuo na taj prizor (strpljivo umiranje nevinog Patnika) vidio što se zbiva, vraćao se bijući se u prsa” (Lk 23,48).

Liturgija sv. Bazilija naziva Kristovu smrt na križu “smrću koja daje život”.¹³ Sin Božji trpio je ne da nas oslobodi trpljenja nego da nas nauči podnositi patnje kao što je on podnosio. Spasitelj nas ne uči kako izbjegavati patnju nego kako se ponašati u patnji. Sv. Makarije egipatski kaže: “Trebaš biti raspet s Raspetim kako bi bio proslavljen s Proslavljenim”.¹⁴

Jedan od veoma poznatih pravoslavnih svetaca novijeg vremena jest monah s Gore Atosa sv. Silvan (1866.-1938.). Često je razmatrao o Kristovoj molitvi na Maslinskoj gori te o njegovoj mucu i smrti. Prema Silvanu, bit duhovnog života jest nasljedovanje Kristove poslušnosti, poniznosti i samozataje: “*Velika je stvar naučiti Kristovu poniznost; tako život postaje lagan i radostan, i sve postaje užitak.*”¹⁵ Iako nas Silvan potiče da razmatramo Kristovu kenozu, nikada ne zaboravlja slavu Kristova preobraženja na Brdu Taboru i, još više, njegova uskrsnuća. Prema Silvanu, nasljedovanje Kristove kenoze usko je povezano s radošću unutarnje slobode Duha Svetoga. Pravoslavni duhovni učitelji žarko nas potiču na razmatranje misterija raspeća povezano s utjelovljenjem, preobraženjem i uskrsnućem. Razapinjanje nije jedini prizor koji otkriva Božju ljubav i nadahnjuje nas da idemo putem svoga poziva. Međutim, razmatrajući otajstva muke Kristove nalazimo odgovore na potrebe onih koji prolaze kroz duhovnu ili fizičku patnju i onih koji na veoma korjenit način nasljeđuju Krista, ohrabreni milošću Božjom.

¹² Usp. K. WARE, *Der Aufstieg zu Gott. Glaube und geistliches Leben nach ostkirchlicher Überlieferung*, Herder, Freiburg-Basel-Wien, 1983., str. 110-114.

¹³ *Isto*, str. 114.

¹⁴ MAKARIJE EGIPATSKI, *Homilia spiritualis* 28.

¹⁵ ARHIMANDRIT SOFRONIJ, *Starec Siluan*, Sretenskij monastyr, Moskva, 1999., str. 408.

3. Unutarnja sloboda

Apsolutno slobodni Stvoritelj poziva ljudska bića u egzistenciju i predviđa njihovo udioništvo na božanskoj punini slobode. Bog je ljude stvorio kao bića sa slobodnom voljom, stvorio ih je za slobodu i svakoj osobi dao pravo na odabiranje. Fizički, ljudi nisu potpuno slobodni. Svaka osoba ograničena je fizičkim i mentalnim potrebama i mogućnostima. Međutim, ova ograničenja ne poništavaju našu duhovnu slobodu koja dolazi iz naše usmjerenosti na život s Bogom i na njegovu dobrotu. Bog je ljudima udijelio apsolutno dostojanstvo i mogućnost slobodnog odabira, tj. hoće li težiti za ostvarenjem samih sebe u božanskom životu ili se okrenuti od svoga autentičnog konačnog cilja i odabrati put razaranja samih sebe.

Griješni i poroci oslabljuju osobnu slobodu. Podliježući porocima ljudi postaju robovi svojih opaćina. Iščezava naravna i spontana povezanost sa Stvoriteljem a komuniciranje između čovjeka i Boga postaje usiljeno, umjetno i okamenjeno. Takva osoba gubi unutarnji mir i postaje potištena zbog svojih prošlih grijeha. Takvi ljudi imaju malo snage da se distanciraju od neplemenitih nagona koji sve više preuzimaju kontrolu nad njima.

Obraćanje se obično shvaća u negativnom smislu kao odvrćanje od nekog grijeha ili moralnog zla. Međutim, obraćenje ima također pozitivni smisao: *obratiti se* znači dati novo usmjerenje životu, usmjeravajući sebe prema Bogu kao Izvoru svake dobrote. Obratiti se također znači *otvoriti oči za svjetlo* te slijediti put koji nam pokazuje naš Stvoritelj koji nas ljubi. Stoga je obraćenje stalni napor i trajno napredovanje prema Kristu. Obraćanje biva sve više i svjesno motivirano te traje do posljednjeg trenutka života, tj. to je odluka srca i volje o traženju sjedinjenja s Bogom.

Practiciranje kreposti stvara nužnu podlogu za osobnu slobodu, jer su ljudi stvoreni na sliku Božju a grijesi i opaćine nisu dio ljudske naravi. Griješni i poroci su *nehumani i otuduju*. Čisteći sebe od opaćina kršćanin i kršćanka osvjetljuju sliku Božju u svojoj duši te postaju u *izvjesnom smislu Bog* a time i više prave ljudske osobe.

Boreći se protiv strasti i opaćina, kršćanin teži za bestrasnošću koja usrećuje, apatejom (grčki *απάθεια*). Ovaj izraz ušao je u kršćanske spise iz stoičke tradicije. Upotrebljavali su ga Klement Aleksandrijski (oko 145.-215.) i pustinjaci. Apateja se ne smije brkati s onim što se danas naziva apatija. Apateja znači slobodu pojedine osobe od različitih hirova i želja. U vezi s apatejom, trebamo se sjetiti da grčki izraz *πάθος* (patnja, strastvena želja) biva različito upotrebljavan u Zapadnim i Istočnim Crkvama. U katoličkoj teologiji riječju *pasija* opisuje se strastvena sklonost nečemu, dobru ili zlu. U pravoslavnoj terminologiji *pasija* znači sklonost zlu.

Apateja je čišćenje samoga sebe, moralno čišćenje. Dok se ljudi podlažu negativnim pasijama, njihova prava osobnost blijedi, jer strasti prevladavaju u takvoj osobi i ne dopuštaju joj da izrazi svoje zbiljsko "ja". Strasti nadahnjuju akcije takvih ljudi i vladaju nad njima. Stoga, dok su pojedini muškarci i žene pod vlašću strasti, njihov život nema smisla. Apateja ne znači samo negativno osobno čišćenje nego to čišćenje rada *novu i bolju energiju*. Nakon što ljudi u sebi uguše negativne strasti, mogu se pojaviti njihove autentične akcije i tako je apateja oslobađanje ljudske snage i prepuštanje Božjoj milosti. Oslobodeni od strasti, ljudi cijene kreposti te ih prakticiraju istom revnošću kojom su prije duhovno razarali sami sebe. Iako svrha apateje nisu kreposti nego sjedinjenje s Bogom, bitno je da apateja uključuje sve kreposti. "*Kao što jedan dragocjeni kamen ne sačinjava kraljevu krunu, tako nećemo postići apateju ako nam nedostaje ikoja krepost.*"¹⁶ Apateja također znači apsolutnu smrt prijašnje osobe i potpuno obraćenje Božjoj milosti. Zato sv. Ivan Klimak (570.-660.) uči da je apateja uskrsnuće duše još na zemlji: "Neki naizvaju apateju uskrsnućem duše što se događa prije uskrišenja tijela a neki je nazivaju savršenom spoznajom Boga".¹⁷

Apateja može također biti *sveta indiferentnost, savršena čistoća* ili *prava duhovna sloboda*.¹⁸ Svladavajući zle strasti, kršćanin i kršćanka nadvladavaju zapreke koje iskrivljuju njihovu ljudsku narav i priječe razvoj njihove ljudske osobnosti. Takva osoba vraća se *naravnom životu milosti i iskustvenom življenju u Kristu* nalazeći tako intimno jedinstvo s njime i u isto vrijeme ispunjava svoj poziv. Oni koji dosegnu apateju, ne žive više za sebe nego za Krista koji je u njima (Gal 2,20); sv. Pavao o sebi kaže da je bio dobar boj, trku završio, vjeru očuvao (2 Tim 4,7).¹⁹

"Prema crkvenim ocima, da bismo dostigli apateju, ali ne u duhu stoika, trebamo puno vremena i napornog rada, jer to traži pokornički i isposnički život, budnost, molitvu, krvavo znojenje, poniznost, preziranje svijeta, razapinjanje, čavle i koplje u naše tijelo, ocat i žuč; valja nam proći kroz napuštenost i usamljenost, uvrede onih koji su također s nama raspeti, ismijavanje prolaznika te nakon svega toga - uskrišenje u Gospodinu i vječni Uskrs."²⁰ Tako tumači Teoklet Dionysiou, današnji monah na Atosu.

¹⁶ JOANNES KLIMAKOS, *Scala paradisi*, 29,13.

¹⁷ *Isto*, 29,4.

¹⁸ T. ŠPIDLIK, *Širdies nutyrinimas*, Kataliku pasaulis, Vilnius, 2001., str. 33-37.

¹⁹ Usp. JOANNES KLIMAKOS, *Scala paradisi* 29,12.

²⁰ K. WARE, *nav. dj.*, str. 175-176.

4. Pravo zlo grijeha

Naglašavanjem ljudskog poziva i deifikacije, pravoslavna teologija ističe još jedan vid ljudske naravi: ljudsku slabost i ništavost. Pred Bogom je ljudska osoba samo jadni prah. Glasoviti pravoslavni duhovni učitelj i monah Paisij Velichkovskij (1722.-1794.) napisao je jednoj od svojih duhovnih kćeri: "Što se tebe tiče, u najvećoj dubini svoga srca sebe smatraj kao prahom pred Božjom nazočnošću."²¹

Pravoslavna Crkva tumači značenje istočnog grijeha nešto drugačije od Zapadne. Pravoslavna teologija tvrdi da određena osoba nije odgovorna za Adamov grijeh nego smo za svoje grijehe. Grčki oci, koji su čitali sv. Pavla na izvornom jeziku, nikada nisu tvrdili da su Adamovi potomci u baštinu primili krivnju zbog grijeha svoga praoca. Ovi oci učili su da svi baštine samo zloću i smrtnost naravi te da su svi grešnici. Budući da Adamov grijeh nije baštinjen, mala djeca su nevina pred Bogom. Glasovitu izreku sv. Pavla: "Zbog toga, kao što po jednom Čovjeku ude u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijede smrt" (Rim 5,12), oci Istočne Crkve ovako tumače: grijeh jest uzrok smrti, ali svatko umire zbog svoje grešnosti.

Osoba okaljana grijehom smatra kako je dostatna sama sebi te kako Bog nije važan da bi učinila svoj život sretnim i smislenim. Iako se grešnost pojavljuje u kršenju etičkih zakona, temelj joj je zanemarivanje svrhe ljudskog života kako je zadaje Stvoritelj. Od trenutka kada u životu neke osobe ili društva Bog *nije* najvažnija dimenzija, počinje život grešnosti. Prema pravoslavnoj teologiji, grijeh nije samo prekršaj konkretne zapovijedi koju je Bog dao nego prvenstveno odbijanje da priznamo božansku zbilju svega stvorenoga. Čovjekov grijeh je neposluh Bogu, a tome neposluhu prethodi ranija predispozicija, tj. grijeh ulazi u ljudsko srce kada neka osoba izbjegava zajedništvo s Bogom te kada ne cijeni slobodu djece Božje i tako postaje indiferentna na ljubav Božju. Posljedica Adamova i Evina grijeha jest da ljudska bića ne teže naravno za Bogom svojim srcem i tako svijet nije znak Boga ni zajedništva određene osobe. Griješimo ne samo kada zanemarujemo svoje "vjerske postupke", tj. kada je naš "vjerski život" razdvojen od našeg osobnog života i javnog nastupanja. Grijeh nije samo veća naklonost svijetu već Bogu, nego i kada netko svijet ne promatra kao mjesto gdje ljudi ostvaruju svoj božanski poziv te ne ispunjavaju svijet Duhom Božjim kako bi mu davali pravo značenje.²²

²¹ B. SARTORIUS, *nav. dj.*, str. 158-159.

²² Usp. *isto*, str. 163-164.

Istočni kršćani skloni su smatrati grijeh kao duhovnu bolest. U Zapadnoj Crkvi naglašena je zadovoljština za grijeh, a u Istočnoj se naglašava važnost ozdravljenja od grijeha. Osim toga, osobni grijesi nisu samo osobne rane nego oštećuju i druge. Negativne posljedice grijeha nisu samo zbilja sadašnjosti nego imaju posljedice i za budućnost.

Grijesi razaraju ne samo unutarnji sklad duše nego i otuduju ljude jedne od drugih, narušavaju sklad između ljudi i prirode, otuduju čovjeka od Boga i postaju prijetnja ljudskom pozivu. Grijesi zasjenjuju i razaraju Božju sliku u ljudskoj osobi, “kao što rda nagriza čelik”.²³ Grijesi remete ostvarenje ljudskog poziva i priječe napredak ljudske osobnosti, tj. oslabljuju sličnost čovjeka s Bogom i takav postaje zarobljenik svojih ograničenja.

Iako zlo izlazi iz ljudske slobodne volje, postoji također objektivna zla zbilja ili Sotona. Pravoslavni oci kažu da demoni veoma često utječu na ljude napastujući ih da daju prednost tijelu i tjelesnim željama. Učeći to, ovi oci ne misle da trebamo zapustiti tijelo, ali kod onih koji pridaju veću važnost tijelu razara se psihosomatski sklad osobe a taj sklad je preduvjet za osobnu zrelost. Svaka ljudska opačina otvara put demonima koji mogu utjecati na osobu kako bi je otudili od Boga. Unatoč duhovnom napretku pojedinog kršćanina i kršćanke, demoni nikada ne odustaju od pokušaja da ih odvrate od njihova puta spasenja.

Stoga, borba kršćana protiv opačina, grijeha i strasti jest borba za njihov ljudski identitet, za uspješan razvoj njihove osobnosti i njihova poziva. Istovremeno, to je borba u životu osobe koja drugima donosi dobrotu i stvara pravedniji svijet.

5. Zadobivanje Duha (Οικείωσις Πνεύματος)

U pravoslavnoj teologiji i duhovnosti učenje o Duhu Svetom bilo je uvijek važno. Pneumatologija, kako su je protumačili u svojim spisima sv. Bazilije i drugi grčki oci, uvijek je bila važna među istočnim kršćanima. Kad sv. Bazilije govori o ljudskom zvanju, on tumači pojmove *οικείωσις Πνεύματος* i *οικείωσις Θεου*²⁴ kao “ekonomiju (raspored) našega Boga i Spasitelja koja nastoji izvesti ljude iz progonstva, vratiti ih iz njihove odlutalosti prouzrokovane nepokornošću, u bliskost s Bogom (*οικείωσις*

²³ *Isto*, str. 180.

²⁴ *Οικείωσις* ne postoji kao imenica u klasičnom grčkom ali postoji glagol *οικέω* (nastaniti se, živjeti negdje, imati dom). Zato ovu imenicu grčki oci shvaćaju kao srodnost, bliskost, intimnost, postajanje članom obitelji, pripadnik.

Θεου)".²⁵ Ta bliskost prema sv. Baziliju jest bitni element ljudske egzistencije tako da intimna povezanost neke osobe s Bogom usavršuje tu osobu te ona postaje ne samo više *božanska* nego i više *ljudska*.

Na Istoku se Crkva shvaća kao zajednica vjernika koju okuplja i podržava Duh Sveti te se s pravom može nazivati *zajednica svetih*. Međutim, pravoslavni teolozi upozoravaju da sv. Pavao naziva kršćane svetima ne zato što su postigli svetost nego što su *pošli putem svetosti*. Krštenjem pojedina osoba ulazi na put svetosti; prima "sjeme" Božje milosti koje je usmjereno prema izrastanju u snažno stablo i donošenju plodova; a prema sv. Pavlu, snagom krštenja kročimo prema osobnoj zrelosti "dok ne prispijemo do mjere uzrasta punine Kristove" (Ef 4,13).

Na žalost, krsno sjeme može biti zagušeno te kao takvo ne može donijeti plod (usp. Mt 25,26). Da bi netko bio *pravi* član Crkve, nije dovoljno dati se krstiti i primati ostale sakramente. Treba *živjeti u Duhu Svetom*. Parabola o ženi koja pomiješa kvasac u veliku količinu brašna (usp. Mt 13,13) tako da on prožme svaki dio tijesta, jest primjer preobražajnog djelovanja Duha Svetoga u duši kršćanina te odražava pravo značenje milosti i darova koje nam daje Bog na krštenju, kako bismo živjeli povezani s Njime. Sv. Serafim Sarovski (1754.-1833.) učio je da pravi kršćanski poziv teži k zadobivanju Duha Svetoga. Toj svrsi služe sva kršćaninova dobra djela, pobožnosti, post i davanje milostinje. Ipak se kršćanin i kršćanka ne trebaju ograničavati samo na ta djela nego se trebaju truditi oko ispunjenja svoga pravo ljudskog poziva, što se odražava u zadobivanju Duha Svetoga. Prema sv. Serafimu Sarovskom, milost Duha Svetoga jest kraljevstvo Božje o kojem je govorio naš Spasitelj.²⁶

Pravoslavna tradicija veoma često naziva kršćanski put - *životom u Kristu*. Taj *život u Kristu* temelji se na čestom primanju sakramenata, asketskom načinu života i obavljanju kontemplativne molitve. Kršćanski život biva smatran kao dinamički proces u kojem ljudska osoba sazrijeva i razvija se.²⁷ Živeći u Kristu na zemlji, kršćanin se pripravlja za vječni život poput malenog djeteta koje raste u majčinu krilu pripravljavajući se za život u ovom svijetu. Svrha je življenja u Kristu voditi kršćanina prema intimnijem jedinstvu sa Spasiteljem. Grči oci vidjeli su u misteriju utjelovljenja najbolji način za ostvarivanje kršćanskog općeg poziva: "Riječ

²⁵ BASILIUS, *De Spiritu Sancto*, 15,35. Usp. W. HRYNIEWICZ, "Die Vertrautheit des Menschen mit dem Heiligen Geist nach Basilius dem Grossen", u: A. RAUCH - P. IMHOF (prir.), *Basilius, Heiliger der Einen Kirche*, München, 1981.

²⁶ Usp. Z. E. GONČAR, *Žitije, nastavljenia, proročestva prebodobnogo Serafima Sarovskogo Čudotvorca*, Luči Sofii, Minsk, 1997.

²⁷ J. SCHELHAS, *nav. dj.*, str. 214-215.

Božja postala je tijelom (čovjekom) da bi ti naučio od čovjeka kako ljudsko biće postaje Bog.”²⁸ U ovom misteriju “razmjene” između Boga i ljudskog bića pravoslavna teologija razabire kompendij i srž svega učenja i života Crkve.²⁹ Sv. Nikola Kabasilas (oko 1320.-1370.) kaže: “Život u Kristu je jedinstvo s Kristom... A biti u jedinstvu s Kristom znači prolaziti kroza sve što je proživio Spasitelj; trpjeti i doživljavati sve što je On trpio i doživljavao.”³⁰

Koliko se razlikuju *οικείωσις Πνεύματος*, *zadobivalje Duha Svetoga i život u Kristu*? Prema pravoslavnoj duhovnoj tradiciji možemo tvrditi da su to tri naziva za isti kršćanski put prema duhovnoj zrelosti i punini života.³¹

Zaključci

Svaka ljudska osoba, od rođenja, ima poziv koji joj daje Bog i to zvanje treba sazrijevati te se odvijati u Crkvi i svijetu. Teolozi postmoderne imaju zadaću da svakom kršćaninu pomognu u spoznavanju vlastitog zvanja te da to zvanje njeguju, kako bi ponudili nove i svježije impulse ne samo pojedinim osobama nego Crkvi kao cjelini i društvu.

Pravoslavna teologija pomaže katoličkoj teologiji u boljem razumijevanju mnogih kršćanskih misterija. Poziv na deifikaciju temelji se na biblijskoj slici o ljudskoj osobi kao Božjem stvorenju te iznosi optimistično gledanje puno nade. Svaka osoba pozvana je na dioništvo u Životu Boga koji je jedan u tri osobe te na služenje bogatstvom njegove neizmjerne dobrote. Rumunjski pravoslavni teolog Dumitriu Staniloae kaže: “Ovo je slava na koju je pozvana pojedina osoba: treba sve više postajati kao Bog te u isto vrijeme sve više kao ljudska osoba.”³² Nauk o deifikaciji pokazuje kako je ljudski poziv visok i plemenit, ali on nije iluzoran i apstraktan nauk, jer uključuje veoma konkretna i praktična sredstva za ostvarenje toga poziva.

Osobi postmoderne važna je Kristova kenoza, jer je potiče da teži za pravom kvalitetom života u ljubavi prema Bogu i bližnjemu a ne za mate-

²⁸ KLEMENT ALESKADRIJSKI, *Protreptikos* I, 8,4.

²⁹ F. HEILER, *Die Ostkirchen*, Ernst Reinhardt Verlag, München-Basel, 1971., str. 189.

³⁰ T. NIKOLAOU, *Askese, Mönchtum und Mystik in der Orthodoxen Kirche*, Erzabtei St. Ottilien EOS, 1996., str. 106.

³¹ Usp. O. KLEMAN, *Besedy s Patriarkom Afinagorom*, Bruxelles 1993., str. 248. Takoder W. HRYNIEWICZ, *nav. dj.*, str. 106.

³² K. WARE, *nav. dj.*, str. 91.

rijalnom ili psihološkom lagodnošću. Ograničavajući sve potrošačke i hedonističke želje, takva osoba omogućuje razvoj svoje osobnosti. Kenozapovijedi nas oslobađajući nas od poroka, čini nas suosjećajnijima prema svakoj osobi i pažljivijima prema socijalnim potrebama.

Grijesi i strasti su zapreke na putu prema pozivu. Grijeh nije samo prijestup Božje zapovijedi ili rana duši nego je i objektivna zapreka za autentično ostvarivanje osobe. Grijesi remete napredak i ometaju osobno sazrijevanje, jer je borba protiv grijeha i poroka put prema stvaranju samoga sebe.

Obilje milosti na putu kršćanske vjere naziva se *οικείωσις Πνεύματος* - zadobivanje Duha Svetoga ili život u Kristu. Nadnaravne Božje milosti ne čine nasilje naravnim ljudskim talentima nego naprotiv, milosti su bitne za puni osobni napredak. Stoga, *οικείωσις Πνεύματος*, *zadobivanje Duha i život u Kristu* jednako izražavaju objektivnu kvalitetu ljudskog života koja nadilazi površnu pobožnost i/ili formalnu pneumatološku pobožnost. Iz ove perspektive, življenje bez Krista smatra se besmislenom egzistencijom koja je puna iluzija i ograničenja.

Različiti naglasci istočne i zapadne duhovnosti te specifična tumačenja mističnih iskustava pomažu da bolje pojasnimo širinu i dubinu božanske objave koja s nadom govori o jedinstvenom pozivu ljudi. Upoznato i doživljeno Božje milosrđe je neiscrpivi izvor snage i radosti u teženju za našim ljudskim pozivom i ostvarivanju toga poziva.

SOME FEATURES OF COMMON CHRISTIAN VOCATION IN ORTHODOXY

Summary

Each human being from his/her birth has a vocation given by God and this vocation has to mature and unfold in the Church and in the world. There is a task for post-modern theology to help every person in conceiving his/her vocation and to cultivate it in order to find new and refreshing impulses not only for each individual but also for the whole Church and society.

Orthodox theology helps Catholic theology to better understand many Christian mysteries. A vocation to deification is based on the biblical image of a person as a creation of God and reveals a hopeful and optimistic outlook. Every person is called to take part in the life of the Tripersonal God and to use the richness of His infinite goodness. "This is the glory that a person is called to: he/she has to become more and more like God, and at the same time become more like

a human person”,³³ - says Romanian Orthodox theologian Dumitru Staniloae. The doctrine of deification shows a high and noble human vocation, but this doctrine is not illusory or abstract, because it implicates very concrete and practical means in the realization of this vocation.

Christ’s kenosis is important to a post-modern person because by encouraging him/her to seek for the true quality of life in a love of God and our neighbor and not for material or psychological comfort. In limiting his/her consumerism and hedonistic desires, a person gives way to developing his/her personality. Kenosis annihilates human vices and by freeing our personality from the vices, makes us more compassionate towards every person and more attentive to social needs.

Sinfulness and passions describe the obstacles in the way of a vocation. A sin is not only a transgression of God’s law or the soul’s wound, but it is also an objective obstacle to authentic personal realization. Sins disturb vocational progress and interferer with personal maturation because to fight against sins and vices is a way of self-creation.

The abundance of grace along a Christian way to faith is called *οἰκείωσις Πνεύματος*, or the gaining of the Holy Spirit or a life in Christ. Supernatural graces of God do not violate natural human talents, but, on the contrary, graces are essential for full personal progress. That is why *οἰκείωσις Πνεύματος*, *the gaining of the Holy Spirit and a life in Christ* equally express an objective quality of human life that exceeds both superficial piety and/or formal pneumathologic devotion. Living without Christ from this perspective is considered as a meaningless existence, and one that is full of illusions and limitations.

Different accents of Eastern and Western spirituality and specific interpretations of mystical experiences help us to better cover the width and depth of the divine Revelation that speaks in hopeful words regarding mankind’s unique human vocation. The recognized and experienced mercy of God is an inexhaustible source of strength and joy in seeking and realizing our human vocation.

---

³³ *Isto*.